

V.

FRA HERTUG CHRISTIANS REFORMATION
I TØRNING LEN.

Af Bjørn Kornerup.

Til de meget betydningsfulde Begivenheder i Reformationens Indledningsperiode hører unægteligt den Reformationensbevægelse, som saa stærkt banede sig Vej, medens Hertug *Christian* (III) var Hertug i Haderslev og Tørning Len 1525—33. Som forlængst oplyst af andre Forskere skabte Hertugen her lutherske Enklaver i en i øvrigt katolsk Enhed, og hans Reformarbejde danner en vigtig Forudsætning for Reformationens fuldstændige Gennemførelse i Danmark nogle Aar senere.

En Hovedkilde til Oplysning om de Begivenheder, der fandt Sted her, er Ribe-Kanniken *Thomas Knudsens* Beretning om Reformationen i Haderslev Amt¹. Under Omtalen af de nye, læremæssige Krav til Præsterne siger Thomas Knudsen her: »item att der, da presterne ware forplictet tiill att lere euangelium, bleff dem tiilsagde att tage Collatze breff aff hertug Chresten, huilkett oc saa skede, oc tog same tiidt Riiber Capitel collatze breff paa twenne deris kircker Fardrup oc wedsted wed Riibe, som

¹) Udgivet i sin danske Skikkelse af H. F. Rørdam i Kirke-Kalender for Slesvig Stift, udg. af Imm. Barfod og Holger Rørdam, 1862, S. 177—80. En væsentlig tilsvarende Beretning paa Plattysk er omtalt af A. D. Jorgensen i Sønderjydske Aarbøger 1889 S. 243—4, men ikke udgivet i sin Helhed. Begge Beretninger findes i Rigsarkivet, Hansborgarkivet, under Signatur henholdsvis Gem. Arch. XXII, 24 b og XXIII, 9 e.

en nu for handen er, mett denne beskeen, att de skulle holde lerte mende dertiill«¹.

Medens det første Led af denne Beretning forlængst er klart stadfæstet ad dokumentarisk Vej, idet man har fremdraget en Række af Hertug Christians Kollatsbreve², det tidligste fra 1525³, affattet efter den nye evangeliske Formular, er nogen aktstykkemæssig Støtte for Bemærkningen om Farup og Vester Vedsted Kirker næppe hidtil blevet fremlagt. Det er imidlertid saa heldigt, at Hertug Christians Brev af 27. September 1530 om det omhandlede Forhold findes bevaret i en gammel Afskrift i Ribe Bispearkiv (ad Reg. 7, Capsa 32, 13, 11 i Landsarkivet for Nørrejylland).

Brevet skal efter denne Afskrift meddeles nedenfor, idet det dog maa bemærkes, at Afskriveren — som Teksten tydeligt nok viser — ikke har været helt stiv i det gamle Tysk. Det er dog ikke blevet anset for rigtigt at søge at forbedre den mangelfulde Tekstgengivelse, hvorimod Tegnsætningen nogle Steder er lempet efter moderne Brug.

Den paagældende Afskrift har aabenbart været beregnet til at vidimeres. Der er forneden afsat Plads til den vidimerendes Navn og herunder tilføjet »manu propria«, men Vidimeringen har øjensynligt aldrig fundet Sted. Afskriften er ikke dateret, men Skriften peger hen mod Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Hermed stemmer ogsaa Vandmærket i Papiret, der er kendt fra Marbach 1598⁴.

Brevet har følgende Ordlyd:

¹) Anf. Sted S. 178, jvfr. S. 150.

²) En Fortegnelse over saadanne Kollatsbreve findes i Kirke-Kalender for Slesvig Stift 1862 S. 150 Note 2.

³) Kollatsbrev af 20. August 1525 for Præsten Jens Sørensen (Johannes Sef. rini) i Vonsbæk udgivet af T. O. Achelis under den misvisende Titel »Det ældste Kaldsbrev i Norden« i Sønderjydske Aarbøger 1925 S. 147—52.

⁴) C. M. Briquet, Les filigranes Nr. 15746.

Wir Christian, von gotts gnad Erffgenam zu Norwegen, Herzock zu Zleswig, Holstein, der Stormarn vnnd Ditmerschen, Graffe zu Oldenbüreck vnnd Delmenhorst, bekennen vnnd thun künt vor vnns, vnnßer Erben, nachkommeling vnnd sünst vor Jedermücklich, das wir vmb Vleissiger bit, auch aus günst vnnd gnnad, dem gantzen Capittels Herrn zu Ripen vorgünt vnnd nachgegeben haben, das sie die Verderup kierche In Kalslunt Herde, vnnd Westede kirche In widing Herde zuuorlenen, zugebrauchen, zugenießen vnnd predickers, die das lauter, klare vnnd ware Gotts wort vnnd Ewangelium onhe Huchelley¹ vnnd daruon thun vnnd geben, geleich wie vnse kirch Herrn vnnd predickers In vnnsern lehne predigen, leren, thun vnd geben, darauff auch² wider absetzen vnnd ordenen sollen vnd mügen, thun das hiemet gegenwordich In Krafft, macht vnd Zewnisse dißes vnnsers gegeben briffs, wollen vnns aber vorbehalten vnnd ausgenomen haben Vnsers genedigen Herrn vnnd Freuntlichen lieben vaters ko. w. D. vnnd vnßer Kristlichen Reformation, So In hernachkommenden Zeitten geschehen mocht, vnvorfencklich, vngeweigert, vngerort vnd vngeschwecht; So auch die selbige Capittels Herrn auff die Zwey obgenemen Kierchen predichers, die das Ewangelium vnd klare wort Gotts nicht leren, predigen vnd denn armen volcke vnderweysen, auch douon nicht geben vnnd thun wurden, sollen sie dieselbigen entsetzen vnnd andre gelerte vnnd In Gotts wort gegrünte predickers widerümb darauff ordenen vnnd setzen, wir aber das Capittell, solichs nicht thun vnnd andere gelerte predickers dohin setzen wurden vnd wir des In grundtlicher erfahrung erlangten, sollen sie vor vns erschinen vnnd

¹) Her maa Ordet »predigen« være udfaldet. Jvfr. den tilsvarende Formel i Kollatsbrev 1528 for Præsten i Agerskov: »dat Wort Gades mit allen Vlite anhe Hugelie tho predigen« (P. Rhode, Samlinger til Haderslev-Amts Beskrivelse, 1775, S. 478).

²) MS. -- vnd.

antworten vnnd andere gegrünte predickers bey vorlust der kirchen doselbst hin ordenen; des zuorkünt, zeweknis vnnd wißenschafft haben wir obgemelter Forst diße be- kanthnis mit eigner handt vnderschriben vnnd vnnsern Fürstlichen ziegnett versigeln lassen. Geschehen vnd gegeben zu Hadersleb Dinstach nach Matthei Anno 1530.

At dette er en Richtig Copie effter Originalen, winder vnderschreffne

Manu propria.